

บทความวิจัย**ตะเศาควุฟนิพนธ์ของชัยคอัลดุกอเดร อัลมันดีลีย์**

มาหะมะ อาบู*

อับดุลเลาะการีน่า**

บทคัดย่อ

การศึกษาตะเศาควุฟนิพนธ์ของชัยคอัลดุกอเดร อัลมันดีลีย์เป็นการศึกษาเชิงพรรณนา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาชีวิตประวัติของชัยค อับดุลกอเดร อัลมันดีลีย์ และแนวทางการนิพนธ์ของท่าน เก็บข้อมูลโดยใช้แบบบันทึก วิเคราะห์ข้อมูลใช้หลักการตัดฟัรส์ หลักการหะดีษ และหลักการพินิจวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่า 1) ชัยคอับดุลกอเดร อัลมันดีลีย์คืออับดุลกอเดร เป็น อับดุลมุฏฏาะลิบ อัลมันดีลีย์ เกิดที่ สุมาตรา ประเทศอินโดนีเซีย เมื่อยังเป็นเด็กในศึกษาที่บ้านเกิดของตนเอง หลังจากนั้นได้ไปศึกษาที่ประเทศ มาเลเซีย และประเทศซาอุดีอาระเบียจนกระทั่งเป็นครูผู้สอนในมัสญิดหะรออม และเสียชีวิตที่นครมักกะฮ์ 2) แนวทางการนิพนธ์หนังสือจะใช้หลักการจากง่ายสู่ยาก และระบบการจัดหมวดหมู่

คำสำคัญ: ตะเศาควุฟ, นิพนธ์, อัลมันดีลีย์

* นักศึกษาปริญญาเอก สาขาวิชาอิสลามศึกษา วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี

** รองศาสตราจารย์ ดร.(อัลกูรอานและอัลหะดีษ) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ วิทยาลัยอิสลามศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (PSU) วิทยาเขตปัตตานี (E-mail : kabdulla@bunga.pn.psu.ac.th)

RESEARCH

Tasawuf's Thesis by Sheikh Abdulqadir al-Mandiliy*Mahama Arboo*^{*}*Abdullah Karina*^{**}**Abstract**

Tasawuf's Thesis by Sheikh Abdulqadir al-Mandiliy is descriptive study. The purpose is to study about biography of Sheikh Abdulqadir al-Mandiliy and methodology about writing his book. Collecting data by using data form and cd . Analysing Data by using the principle of Tafsirbilmathur, the principle of Mustalah al-Hadith and the principle of Tarjih. The result of study represented that 1) Sheikh Abdulqadir al-Mandiliy is Sheikh Abdulqadir bin Abdulmuttalib al-Mandiliy. He was born in Sumatra Indonesia. He began to study in his town then he went to study in Malaysia and then in Saudi Arabia until he became a teacher in Masjidilharam. He dead in Makkah. 2) The methodology of writing his book is to begin with the easy to the hard and using the principle of Systematic classification .

Keywords: Tasawuf; Thesis; Sheikh

---

^{*} Ph.D. Candidate (al-Quran and al-Hadith), College of Islamic Studies, Prince of Songkla University (PSU), Pattani

^{**} Associate Professor Ph.D. (Islamic Studies) Advisor, College of Islamic Studies, Prince of Songkla University (PSU), Pattani Campus

บทนำ

ตะเศาะวูฟเป็นวิชาหนึ่งในอิสลามศึกษา ที่ตรงกันข้ามกับฟิกฮ์ วิชาตะเศาะวูฟเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วิชาจริยศาสตร์ เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับมโนกรรม หมายถึงพฤติกรรมภายในของจิตใจ ส่วนวิชาฟิกฮ์เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า วิชานิติศาสตร์เป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรมภายนอก เช่น การละหมาด ดังนั้นตะเศาะวูฟจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งเพราะเป็นวิชาที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมภายในของจิตใจ และเป็นต้นเหตุนำไปสู่การปฏิบัติทางกาย บรรดาหนังสือมากมายที่ถูกแต่งขึ้นมาเพื่อจะทำให้จิตใจของมนุษย์สะอาดนำไปสู่การปฏิบัติทางกายที่ถูกต้องตรงตามเจตนารมณ์ของอิสลาม

ตะเศาะวูฟและงานนิพนธ์ได้ถูกแต่งมากมายทั้งในโลกอาหรับและโลกมลายู หนึ่งในบรรดาหนังสือเหล่านี้คือหนังสือปือนาวัวร์ บากีญ์ ฮาดิยฺ แต่งโดยซัยคุ อับดุลกอเดร อัลมันดีลีเย์ เป็นภาษามลายู เป็นหนังสือที่แพร่หลายอย่างยิ่งโดยเฉพาะในมาเลเซีย อินโดนีเซีย ไทย จึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งที่จะนำมาศึกษาวิเคราะห์ เพื่อทราบแนวทางการนิพนธ์ สามารถเป็นแบบอย่างแก่ชนรุ่นหลังต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาชีวประวัติของซัยคุ อับดุลกอเดร อัลมันดีลีเย์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการนิพนธ์ของซัยคุ อับดุลกอเดร อัลมันดีลีเย์

ความสำคัญและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ทราบชีวประวัติและแนวทางการนิพนธ์ของซัยคุ อับดุลกอเดร อัลมันดีลีเย์

วิธีการศึกษา

1. เอกสารวิจัย คือ หนังสือปือนาวัวร์ บากีญ์ ฮาดิยฺ แต่งโดยซัยคุ อับดุลกอเดร อัลมันดีลีเย์ พิมพ์ที่โรงพิมพ์มูญวะอะฮ์ อัลอันวาร ที่ประเทศอียิปต์ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. 1959 มีจำนวน 103 หน้า ไม่รวมปกนอก และคำประกาศ

2. แหล่งข้อมูล สืบค้นข้อมูลจากแหล่งข้อมูล 3 แหล่งคือ 1) แหล่งปฐมภูมิ คือคัมภีร์ อัลกุรอานและหะดีษ 2) แหล่งทุติยภูมิ คือหนังสืออธิบายอัลกุรอานต่างๆ ที่อธิบายหรือขยายความอายะฮ์ อัลกุรอาน และหนังสืออธิบายหะดีษ 3) แหล่งตติยภูมิ คือพจนานุกรม ที่อธิบายศัพท์ภาษาอาหรับ และหนังสืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบบันทึก และห้องสมุดสำเร็จรูปอัลชามิละฮ์

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการศึกษาอายะฮ์อัลกุรอานและหะดีษต่างๆ ที่เกี่ยวข้องในหนังสือปือนาวัวร์บากีญ์ฮาดิยฺ

การวิเคราะห์ข้อมูล หลังจากรวบรวมข้อมูลแล้วแยกแยะข้อมูลตามหัวข้อเรื่องหลังจากนั้นทำการวิเคราะห์โดยใช้ หลักการตีฟสิรฺบิลมะฮูรฺ หลักการหะดีษ เมื่อมีการขัดแย้งกันระหว่างหะดีษด้วยกันไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหา หรือระดับของหะดีษ ผู้วิจัยจะยึดเอา หะดีษที่มีระดับเหนือกว่าเสมอ และหลักการพิณิจพิเคราะห์และสังเกตุ โดยการพิจารณาอายะฮ์และหะดีษด้านความหมาย เจตนารมณ์และการนำไปใช้เป็นหลักฐาน

Penyarum Pendang) ต่อไปยังปอเนาะไอร์ฮิตำ (Air Hitam) ซึ่งบริหารโดยต่วนกูรูฮัจญ์อิดีร์ (Haji Idris) และ ลีอับยี้ ดูกน (Lebai Dukun) (จากอินเตอร์เน็ต)

เมื่อ ค.ศ. 1926 ชัยคุศึกษาต่อที่มดเราะสะฮ์ ดารุสสะอะดะฮ์ อัลอิสลามียะฮ์ (Madrasah Darul Sa'adah Al-Islamiyah) หรืออีกชื่อหนึ่งว่าปอเนาะตีตีกาเยาะฮ์ (Pondok Titi Gajah) ซึ่งบริหารโดยชัยคุ วันอิบรอฮีม เป็น อับดุลกอเดร์ อัลฟาฏอนี (Syaiikh Wan Ibrahim bin 'Abdul Qadir al-Fathani) ซึ่งเป็นที่รู้จักในนามปะจูฮีม (Pak Chu Him) ท่านศึกษาที่นี่ 10 ปีจนกระทั่งได้เป็นครูสอนที่นี่สองปี หลังจากนั้นท่านได้ไปศึกษาต่อ ณ นครมักกะฮ์กับชัยคุอิสมาแอล เป็น อับดุลกอเดร์ อัลฟาฏอนี (Syaiikh Isma'il bin 'Abdul Qadir al-Fathani) ซึ่งเป็นพี่ชายของชัยคุวันอิบรอฮีม เป็น อับดุลกอเดร์ อัลฟาฏอนี (Syaiikh Wan Ibrahim bin 'Abdul Qadir al-Fathani) และที่มักกะฮ์นี้เองที่ท่านได้ศึกษากับอุละมาฮ์อีกหลายท่าน (จากอินเตอร์เน็ต)

คณาจารย์

บรรดาคณาจารย์ส่วนหนึ่งของชัยคุได้แก่ ชัยคุอิสมาแอล เป็น อับดุลกอเดร์ อัลฟาฏอนี (Syaiikh Isma'il bin 'Abdul Qadir al-Fathani) ชัยคุอะบูกาญ์ ชะซา อัดดียาฮ์ (Syaiikh Abu Bakar Syatha al-Diyathi) ชัยคุอับดุลการีม อัดดากีสตานี (Syaiikh Abdul Karim al-Dakhistaniy) ชัยคุอะลี อัลฟาฏอนี (Syaiikh Ali Al-Fathani) ชัยคุมุฮัมมัดอะลี อัลมาลิกี (Syaiikh Muhammad Ali Al-Maliki) ชัยคุหะสัน อัลมัชชახ (Syaiikh Hassan Al-Masasyath) ชัยคุมุฮัมมัดอัลอะเราะเบีย (Syaiikh Muhammad Al-Arabi) สัยยิดอะละวี เป็น อับบาส อัลหะสะนี (Sayyid Alwi bin Abbas Al-Hasani) ชัยคุมุฮัมมัดอะฮยาด (Syaiikh Muhammad Ahyad) ชัยคุหะสัน อัลยะมานี (Syaiikh Hasan Al-Yamani) ชัยคุอุมร์ ฮัมดาน อัลมะฮรอซีย์ (Syaiikh Umar Hamdan Al-Mahrasyi) ชัยคุมุฮัมมัดนูร์ สะอ็ฟ (Syaiikh Muhammad Nur Saif) ชัยคุมุฮัมมัดยาลีน อัลฟาตะนี (Syaiikh Muhammad Yasin Al-Fadani) ชัยคุอับดุลเลาะ อัลละฮัจญ์ (Syaiikh Abdullah Al-Lahji) ชัยคุชะกะรียา บิลา (Syaiikh Zakaria Bila) (Abdul Qadir, online)

งานเขียนและตำรา

บรรดางานเขียนและตำราส่วนหนึ่งของชัยคุได้แก่ ป็อริลัย บากี ลีอาก็อเลียน มุกัลลัฟ (Perisai bagi sekalian Mukallaf) ปีมบันตุลลีอาก็อเลียนอูรังอิสลามดีอังกันสัมปัยพะลอก็อปาตออูรังกังมาตี (Pembantu sekalian Urang Islam dengan sampai pahla kepada Urang yang mati) ปีนดีร์ยันอูกามออิสลาม (Pendirian Ugama Islam) ป็อรัตนุกบากีลีอาก็อเลียนอุมัต (Pertunjuk bagi sekalian Umat) ป็อถัลอูรังกังมีอุนนัยฮัจญ์ (Bekal urang yang menunaikan Haji) ปีมป็อริยันยังบากุสลาก็ออินตะฮ์ (Pemberian yang bagus lagi indah) ตูหุพะฮ์ อัลกอรีฮ์ อัลมุสลิม (Tuhfat al-Qariy al-Muslim) อัลเคาะซาอิน อัลสะเนียยะฮ์ (al-Khazain al-Saniyat) อิอติกอด อูรังกังป็อริจายอ อะกันกูรอาน ดีอังกันตุรอน นบิฮ์สา (Itiqad Urang yang Percaya akan Quran dengan turun Nabi Isa) ป็อนาวัร์ บากี ฮาตีฮ์ (Penawar Bagi Hati)

การเผยแผ่อิสลาม (การตะฮะฮ์)

หลังจากที่ชัยคุอับดุลกอเดร์ เป็น อับดุลมุฏฏาะลิปได้ศึกษาจากอุละมาฮ์ที่มีชื่อเสียงที่มีศัญญัตอัลหะรอม (มัศญิดมักกะฮ์) แล้วท่านได้เผยแผ่วิชาคำความรู้ที่มีศัญญัตอัลหะรอมเป็นเวลามากกว่า 25 ปี โดยการให้ความรู้อิสลามด้วยวิธีสอนในรูปแบบทะเลาะฮ์ ซึ่งเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไปคือบาบุลอุมเราะฮ์ (ชื่อประตูหนึ่งของมัศญิดมักกะฮ์) ช้างจอร์จันกูซซามีย์ (ชื่อสถานที่หนึ่งในมักกะฮ์) ส่วนใหญ่ผู้เรียนจะเป็นชาวมลายูที่มาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คืออินโดนีเซีย ปัตตานี ประเทศไทย และประเทศมาเลเซีย ('Abd al-Qādir 1959)

นอกจากท่านได้สอนในมัสนิดมักกะฮ์แล้วท่านได้เผยแพร่อิสลามด้วยการเขียนตำราซึ่งมีทั้งตำราที่เป็นภาษาอาหรับและภาษาอาหรับดั่งปรากฏในหัวข้องานเขียนและตำราข้างต้น ตำราส่วนใหญ่ถูกเผยแพร่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย ประเทศมาเลเซีย ประเทศอินโดนีเซียซึ่งเป็นเมืองเกิดของท่าน เป็นต้น

การเสียชีวิต

หลังจากที่ท่านได้เขียนตำรา และสอนหนังสือที่มัสนิดหะรออม เป็นเวลายาวนานยี่สิบกว่าปี ด้วยอายุ 63 ปี ท่านได้กลับไปสู่พระเจ้าเมื่อปีฮิจเราะฮ์ศักราช 1385 ณ นครมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ('Abd al-Qādir bin 'Abd al-Muṭṭalib, 2004 : 12)

2. ตะเศวพุพินพันธ์ของชัยคุ อับดุลกอเดร เป็น อับดุลมูฏฏาะลิบ อันมันดีลีย

ในบรรดาหนังสือที่ชัยคุได้แต่งนั้น หนังสือปือนาว์รบกาก็ยฮาดีย เป็นหนังสือตะเศวพุพินประกอบด้วยองค์ประกอบต่อไปนี้คือ

ชื่อหนังสือ

ชื่อหนังสือมีสองชื่อคือ ชื่อที่ผู้แต่งตั้งขึ้นและปรากฏในหน้าปกแรกและปกใน คือ " فَنَاور بَائِي هَاتِي " อ่านว่า "ปือนาว์รบกาก็ยฮาดีย" เป็นหนังสือที่ใช้ภาษามลายูอักษรอาหรับในการตั้งชื่อหนังสือ ให้ความหมายคือ ยาบ่าบัดหัวใจ ซึ่งในที่นี้มีได้หมายถึงหัวใจที่ทำหน้าที่สูบลอดโลหิตไปเลี้ยงร่างกาย แต่หมายถึงจิตใจ และอีกชื่อหนึ่งที่ผู้แต่งตั้งขึ้นคือ " فَنَاور هَاتِي " ('Abd al-Qādir, 1959) โดยจะตัดคำว่า ว่า " بَائِي " ออก ซึ่งให้ความหมายที่เหมือนกัน และชื่อที่เป็นที่รู้จักของสังคม ('Abd al-Qādir, 1959)

หนังสือนี้โดยทั่วไปแล้วผู้เรียนจะเรียกสั้นๆ โดยจะตัด " บากิฮาดีย " ที่ท้ายชื่อออก เหลือ " ปือนาว์ร " หากถามผู้เรียนหนังสือเล่มนี้ว่า " ท่านจะไปเรียนหนังสืออะไรวันนี้ " จะได้คำตอบจากผู้เรียนส่วนใหญ่ว่า " วันนี้ไปเรียนปือนาว์ร " การที่ผู้เรียนเรียกสั้นๆเช่นนี้ เนื่องจากเป็นที่ทราบโดยทั่วไปว่าหมายถึง " ปือนาว์รบกาก็ยฮาดีย " นั่นเอง

หนังสือนี้แต่งและเรียบเรียงโดยอุละมาฮ์มลายูชื่อ ชัยคุอับดุลกอเดร เป็น อับดุลมูฏฏาะลิบ ชื่อนี้มาจากภาษาอาหรับ คือ " عبد القادر بن عبد المطلب " แต่เนื่องจากท่านเป็น อุละมาฮ์ทำให้มีนำหน้าชื่อของท่านคือ " อับชัยคุ " มาจากภาษาอาหรับ คือ " الشيخ " อับชัยคุนี้จะใช้กับผู้มีความรู้และเป็นที่ยอมรับโดยผู้คนจำนวนมาก และเนื่องจากท่านเป็นอุละมาฮ์ที่มีถิ่นกำเนิดที่ประเทศอินโดนีเซีย ทำให้มีท้ายชื่อของท่านว่า " อัลอันโดนีลีย " มาจากภาษาอาหรับว่า " الأندونسي " หมายถึงเป็นผู้ที่เกิดในประเทศอินโดนีเซีย และหลังจาก " อัลอันโดนีลีย " แล้วยังมี " อัลมันดีลีย " มาจากภาษาอาหรับว่า " المندلي " หมายถึงท่านเกิดที่เมืองอันมันดีลีย และต่อท้ายจากชื่อดังกล่าวแล้วท่านยังให้ฉายานามตนเองว่า " คุวัยติม ฎาะละละละ อะลอิสมิ อับชะรีฟ ฟิ อัลหะเราะมิ อัลมักกี " มาจากภาษาอาหรับว่า " الحرم المكي في العلم الشريف " ซึ่งให้ความหมายว่า " เป็นทาสชั้นต่ำ ที่ศึกษาหาความรู้ที่ทรงเกียรติ ณ แผ่นดิน หะรออม คือมักกะฮ์ " ซึ่งเป็นประโยคที่ผู้แต่งถ่อมตน ในขณะเดียวกันก็บอกสถานะภาพว่าเป็นผู้ที่ศึกษาหาความรู้ในแผ่นดินมักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบีย

จากฉายานามที่ท่านได้ให้ภายใต้ชื่อหนังสือ " ปือนาว์รบกาก็ยฮาดีย " นี้ ทำให้ทราบได้ว่าท่านเป็นผู้ที่ถ่อมตนและมอบหมายการงานทุกอย่างขึ้นตรงต่ออัลลฮ์ ﷻ หมายถึงไม่มีความ หยิ่งยโสใดๆ ในความรู้ของท่าน

ระเบียบวิธีการนิพนธ์

ปกนอกและปกใน

ปกนอกจะมีชื่อหนังสือ ชื่อผู้แต่ง ครั้งที่พิมพ์ ปีที่พิมพ์ ลิขสิทธิ์การพิมพ์และสถานที่พิมพ์ ปกนอกและปกในเหมือนทุกประการยกเว้นในส่วนที่เป็นกระดาษคือปกนอกกระดาษจะแข็งกว่าปกใน และจะนับปกในเป็นหน้าที 1

การกล่าวสรรเสริญอัลลอฮ์และการประสาทพรแต่ท่านเราะสูลุลลอฮ์

ท่านได้กล่าวสรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ และประสาทพรต่อท่านเราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ได้กล่าวถึงการวันเดือนปีที่ผู้แต่งได้เขียนหนังสือนี้ คือ วันที่ 7 เดือน ระบุปี ฮ.ศ. 1378 ในโครงสร้างส่วนนี้จะเป็นหน้าที 2-3

บทนำ

โดยจะกล่าวนำว่าต่อไปนี้เป็นกรกล่าวเกริ่นในเรื่องต่างๆ คือความรู้ตะเศวฎุฟ และได้ให้ความหมายของความรู้ตะเศวฎุฟว่าเป็นอย่างไรมีความสำคัญมากน้อยเพียงใดต่อมุสลิม ประโยชน์ของตะเศวฎุฟที่สามารถทำให้หัวใจวางแปลนนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ และระดับประดาหัวใจโดยการรำลึกถึงอัลลอฮ์ ผู้จัดการจักรวาลทั้งหมด เป้าประสงค์คือหัวใจ หุ้ก่มการศึกษาตะเศวฎุฟคือฟรฎูฮีนสำหรับผู้มีสติและถึงกำหนดอายุ ส่วนชื่อความรู้นี้ให้ชื่อว่าความรู้ตะเศวฎุฟ แล้วได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของความรู้ตะเศวฎุฟ และนำไปสู่เนื้อเรื่องกิตาบที่หนึ่งคืออวัยวะทั้งเจ็ด ('Abd al-Qādir, 1959)

เนื้อหา

เนื้อหาประกอบด้วย 3 หัวข้อใหญ่ และ 26 หัวข้อย่อย หัวข้อใหญ่ เรียกว่า "กิตาบ" มากจากภาษาอาหรับว่า "كتاب" แปลว่าหนังสือ ส่วนหัวข้อย่อยผู้แต่งใช้สองอย่างคือ "ฟัศลูน" มาจากภาษาอาหรับว่า "فصل" แปลว่าเรื่อง หรือหัวข้อย่อย และ "باب" มาจากภาษาอาหรับว่า "باب" แปลว่าเรื่อง ถึงแม้ว่าหัวข้อย่อยมีสองอย่างก็ตามถ้าหากสังเกตจากความหมายแล้วมีความหมายที่เหมือนกันคือเรื่อง หรือหัวข้อนั่นเอง

ปิดท้าย

ก่อนจบเนื้อหาจะปิดท้ายโดยการกล่าวสรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ และการประสาทพรและความสันติแต่ท่าน เราะสูลุลลอฮ์ ﷺ ('Abd al-Qādir, 1959)

สารบัญหนังสือ ในการเขียนสารบัญใช้เลขหน้าก่อนแล้วตามด้วยเรื่องโดยในเรื่องจะแจกแจงเป็นกิตาบ ฟัศลูน และبابอย่างเป็นลำดับสะดวกในการค้นหา ('Abd al-Qādir, 1959)

เนื้อหาสาระของหนังสือ

เนื้อหาสาระของหนังสือปือนาว์รบกียฮ์ฮาดียีนี้ ประกอบด้วย 3 หัวข้อใหญ่ จะเรียกว่า "กิตาบ" มาจากภาษาอาหรับว่า "كتاب" หมายถึงหนังสือ หรือบท และ 26 หัวข้อย่อย ซึ่งจะเรียกในหัวข้อย่อยสองลักษณะคือฟัศลูน และبابทั้งสองคำนี้ให้ความหมายเหมือนกันคือเรื่อง

1. กิตาบที่หนึ่ง การแจกแจงอวัยวะทั้งเจ็ด โดยมีหัวข้อย่อย ("ฟัศลูน") มี 6 ข้อคือ 1) ฟัศลูนที่หนึ่ง แจกแจงเรื่องตา โดยจะกล่าวถึงการใช้ตาตามพระประสงค์ของ อัลลอฮ์ เช่น การใช้ตาอ่านอัลกุรอาน อัลฮะดีษ การใช้ตาในการทำงานที่หะลาล เป็นต้น ('Abd al-Qādir, 1959) 2) ฟัศลูนที่สอง แจกแจงเรื่องหู ไม่ใช่หูในการฟังสิ่งต่างๆ ที่ทำให้ลิ้มรำลึกถึง อัลลอฮ์ เช่น การฟังดนตรีต่างๆ เป็นต้น 3) ฟัศลูนที่สาม แจกแจงเรื่องลิ้น ไม่ใช่ลิ้นในการโกหก ประจบสอพลอ ไม่พูดเรื่องไร้สาระ เป็นต้น ('Abd al-Qādir, 1959) 4) ฟัศลูนที่สี่ แจกแจงเรื่องท้อง 5) ฟัศลูนที่ห้า แจกแจงเรื่องอวัยวะเพศ 6) ฟัศลูนที่หก แจกแจงเรื่องมือทั้งสองและขาทั้งสอง

2. กิตาบที่สอง แจกแจงเรื่องของ "ก้อลบุณ" ที่หมายถึง หัวใจ มีหัวข้อย่อย (باب) 10 ข้อ คือ 1) บาบที่หนึ่ง แจกแจงเรื่อง ชัรเราะฮ์ อัญญาอะอาม หมายถึง การมักมากในการบริโภคอาหาร 2) บาบที่สอง แจกแจงเรื่อง การมักมากในการพูด 3) บาบที่สาม แจกแจงเรื่อง ความโกรธ 4) บาบที่สี่ แจกแจงเรื่อง อัจฉาวิชา 5) บาบที่ห้า แจกแจงเรื่อง ตระหนี่และรักทรัพย์สมบัติ 6) บาบที่หก แจกแจงเรื่อง รักความหยิ่งยโส 7) บาบที่เจ็ด แจกแจงเรื่อง รักคุณยา 8) บาบที่แปด แจกแจงเรื่อง ถือตนเองเหนือผู้อื่น 9) บาบที่เก้า แจกแจงเรื่อง คิดว่าตนเองเป็นเลิศ 10) บาบที่สิบ แจกแจงเรื่อง วิทยา

3. กิตาบที่สาม แจกแจงเรื่อง มารยาทที่ดี มี 10 ข้อ 1) บาบที่หนึ่ง แจกแจงเรื่อง "เตาบะฮ์" หมายถึง การขอภัยโทษต่ออัลลอฮ์ ﷻ 2) บาบที่สอง แจกแจงเรื่อง "เคาฟ" หมายถึง การเกรงกลัวอัลลอฮ์ ﷻ 3) บาบที่สาม แจกแจงเรื่อง "ซัสตุ" หมายถึง การรู้สึกพอดิในสิ่งที่ได้รับจากอัลลอฮ์ ﷻ 4) บาบที่สี่ แจกแจงเรื่อง "เคาะบ์รุ" หมายถึง ความอดทน 5) บาบที่ห้า แจกแจงเรื่อง "ซุกูรุ" หมายถึง การขอบคุณอัลลอฮ์ ﷻ 6) บาบที่หก แจกแจงเรื่อง "อิคလာศ" หมายถึง การงานทุกอย่างเพื่ออัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น คือไม่มีภาคีใดๆ เทียบเคียงพระองค์ 7) บาบที่เจ็ด แจกแจงเรื่อง "ตะวักกุล" หมายถึง การมอบหมายต่ออัลลอฮ์ ﷻ 8) บาบที่แปด แจกแจงเรื่อง รักอัลลอฮ์ ﷻ 9) บาบที่เก้า แจกแจงเรื่อง การจำนนตนเองต่อการกำหนดของอัลลอฮ์ ﷻ 10) บาบที่สิบ แจกแจงเรื่อง การสำนึกในความตาย

แหล่งที่มาของเนื้อหา

เนื้อหาส่วนใหญ่ผู้แต่งได้เรียบเรียงโดยนำมาจากหนังสือ กิตาบ อัลอัรบาอีน ฟิฮ์ อุศูล อัลดีน ฟิฮ์ อัลอะกออิดิ วะ อัลศอร อัจฉาวิชาตตะ วะ อัลอัคลาศ (Kitāb al-Arbaʿīn fī Uṣūl al-Dīn fī al-ʿAqāidi wa Asrār al-ʿibādāt wa al-Akhlaq) ของอัลอิมามอัลฆะซาลีย์ซึ่งเป็นภาษาอาหรับมีชื่อเต็มว่า كتاب الأربعين في أصول الدين في العقائد وأسرار العبادات والأخلاق โดยที่ผู้แต่งได้นำ 2 บท จาก 4 บท ในหนังสือ กิตาบอัลอัรบาอีนฯ คือบทที่ 3 มาเป็นกิตาบที่ 2 (ʿAbd al-Qādir, 1959) และบทที่ 4 มาเป็น กิตาบที่ 3 (ʿAbd al-Qādir, 1959) ของหนังสือป้อนาวัวร์บากียะฮ์ส่วนกิตาบที่ 1 ผู้วิจัยมีความเห็นว่าผู้แต่งได้เรียบเรียงด้วยตนเอง

ความสำคัญของหนังสือ

หนังสือนี้เป็นหนังสือหนึ่งที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากเพราะเป็นหนังสือที่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับอิหฺसान หรือมารยาทสำหรับผู้ที่จะเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์และเป็นหนังสือที่เผยแพร่โดยใช้ภาษามลายูเป็นหลักสามารถใช้ในประเทศทางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งมีผู้นับถือศาสนาอิสลามเป็นส่วนใหญ่และมากที่สุดถ้าเปรียบเทียบกับประเทศตะวันออกกลางโดยเฉพาะอย่างยิ่งประเทศ อินโดนีเซียเพราะมีประชากรที่นับถือศาสนาอิสลามมากที่สุดในโลก ความสำคัญของหนังสือนี้พอจำแนกได้ 2 ประการคือ

1. ด้านวิชาการ

เนื่องจากหนังสือนี้เป็นหนังสือที่กล่าวถึงอัลลาฮ์ เป็นหนังสือที่มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติ อัลลาฮ์ ทั้งภายนอกคือการรักษาอวัยวะทั้งเจ็ด (ตา หู ลิ้น ท้อง อวัยวะเพศ มือ และเท้า) ให้อยู่ในกรอบแห่งอิสลาม และภายในได้แบ่งเป็นสองส่วนคือ หนึ่ง ให้ระวังหัวใจมิให้สกปรก (การมักมากในการพูด ความโกรธ อัจฉาวิชา ตระหนี่และรักทรัพย์สมบัติ รักความหยิ่งยโส รักคุณยา ถือตนเองเหนือผู้อื่น คิดว่าตนเองเป็นเลิศ และวิทยา) สองให้หัวใจสะอาดโดยให้ปฏิบัติมารยาทอันดีงาม (เตาบะฮ์ เคาฟ ซัสตุ เคาะบ์รุ ซุกูรุ อิคလာศ ตะวักกุล การจำนนตนเองต่อการกำหนดของอัลลอฮ์ ﷻ รักอัลลอฮ์ ﷻ และการสำนึกในความตาย)

2. ด้านการนำไปปฏิบัติ

ความสำคัญทางด้าน การนำไปปฏิบัตินี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเพราะมุสลิมทุกคนเมื่อมีข้อมูลทางศาสนาแล้วเป้าหมายคือการปฏิบัติ ข้อมูลจากหนังสือเล่มนี้หากผู้เรียนได้นำไปปฏิบัติแล้วจะเกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมาก หมายถึงเปลี่ยนแปลงทั้งภายในและภายนอก ภายในทำให้หัวใจบริสุทธิ์ ภายนอกจะมีพฤติกรรมหรือมารยาทอันดีงามอยู่ในโลกนี้อย่างมีความสุขและในวันอาคีเราะฮ์ก็ได้รับความโปรดปรานจากอัลลอฮ์ ﷻ ตรงกันข้ามถ้าหากผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้แล้วแต่ไม่ปฏิบัติจะเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจอย่างยิ่ง

อัลลอฮ์ ﷻ คำว่า

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَعْلَمُونَ * كَبُرَ مَقْتًا عِنْدَ اللَّهِ أَنْ تَقُولُوا مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾

(سورة الصف، الآية : 2-3)

ความว่า "โอ้บรรดาผู้ศรัทธาเอ๋ย ทำไมพวกเจ้าจึงกล่าวพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ* เป็นที่น่าเกลียดยิ่งที่อัลลอฮ์ ﷻ การที่พวกเจ้าพูดในสิ่งที่พวกเจ้าไม่ปฏิบัติ" (สุเราะฮ์ฮัจญ์ อายะฮ์ 2-3)

มุสลิมในสมัยก่อนที่จะลงอายะฮ์ฮัจญ์นั้นทุกอย่างสามารถปฏิบัติตามท่านเราะซูลุลลอฮ์ ﷺ ได้เมื่ออายะฮ์ให้ทำฮัจญ์ถูกประทานลงมา รู้สึกหนักใจในการปฏิบัติอัลลอฮ์ ﷻ จึงประทานอายะฮ์ดังกล่าวข้างต้น (Al-Tabari, 2000 : 23/350-351)

ประโยชน์ของหนังสือ

เนื่องจากหนังสือนี้เป็นหนังสือที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับอัลอิฮฺซาน ซึ่งเป็นหลักการหนึ่งในสามหลักการสำหรับผู้ที่จะเป็นมุสลิมที่สมบูรณ์ จึงนับได้ว่าเป็นหนังสือที่มีประโยชน์มาก โดยเฉพาะการอธิบายเป็นภาษามลายูญาวีซึ่งเป็นภาษาที่ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยเฉพาะประเทศไทยตอนล่าง ประเทศมาเลเซีย ประเทศบรูไน และประเทศอินโดนีเซีย เป็นต้น

ประโยชน์ของหนังสือเล่มนี้มี 3 ด้าน คือ

1. ด้านจิตใจ ทำให้ผู้เรียนสามารถควบคุมจิตใจให้บริสุทธิ์ผุดผ่องปราศจากมลทิน และสิ่งสกปรกต่างๆ คือยอมจำนนแล้วสามารถที่จะกล่าวชะฮาดะฮ์ได้ ทำให้สุขภาพจิตดีได้ผลบุญนำไปสู่การทำหน้าที่สามารถแยกแยะได้ระหว่างสิ่งดีกับสิ่งชั่ว จิตใจเป็นตัวชี้วัดว่าจะได้เข้าสวรรค์หรือไม่ถ้าหากจิตใจบริสุทธิ์ผ่องอย่างแท้จริงแล้วได้เข้าสวรรค์อย่างแน่นอนดังที่

อัลลอฮ์ ﷻ คำว่า:

﴿يَوْمَ لَا يَنْفَعُ مَالٌ وَلَا بَنُونَ * إِلَّا مَنْ أَتَى اللَّهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ﴾ (سورة الشعراء : الآية 88-89)

ความว่า "วันที่ทรัพย์สินสมบัติและลูกหลานจะไม่อำนวยประโยชน์ได้เลย* เว้นแต่ผู้มาหาอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยหัวใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส" (สุเราะฮ์อซซุฮุรอฮ์ อายะฮ์ 88-89)

จากอายะฮ์ข้างต้นแสดงถึงเรื่องสำคัญเกี่ยวกับการใช้ชีวิตของสังคมมุสลิมดังคำอธิบายของอิบนุกะษีรฺดังนี้คือ

ก. ทรัพย์สินสมบัติที่มากมายและลูกหลานที่มีมากมายบนดลกคือนยานี้ จะไม่อำนวยประโยชน์ได้เลย แม้ว่าทรัพย์สินสมบัติของเขาจะเป็นทองทั้งโลกก็绝不会ทำให้เขารอดพ้นจากโทษทัณฑ์ของอัลลอฮ์ ﷻ และ

ลูกหลาน หมายถึง ถึงแม้จะแลกด้วยชีวิตมนุษยทั้งโลกก็ตาม ในวันกิยามะฮ์ไม่มีประโยชน์ (Ibn Kathīr, 2002 : 3/319).

ข. การมีอิหม่ามกับอัลลอฮ์ ﷻ และความบริสุทธิ์ใจกับศาสนาเพื่อพระองค์ และการออกห่างจากการทำชริก และผู้ใดครอบครองด้วย และจะต้องเป็นผู้มาหาอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยหัวใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส ปลอดภัยจากความสกปรกทั้งพวงและการเป็นภาคี อิบน์ญะลีลกล่าวว่า หัวใจที่บริสุทธิ์ คือเขารู้จักอัลลอฮ์ ﷻ จริงและเชื่อว่าวันกิยามะฮ์เกิดขึ้นแน่นอนอย่างไม่วางใจ และอัลลอฮ์ ﷻ เป็นผู้ทรงฟื้นคืนชีพจากกุบรูร และอิบน์ญะลีลกล่าวว่า เว้นแต่ผู้มาหาอัลลอฮ์ ﷻ ด้วยหัวใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส คือหัวใจที่บริสุทธิ์ผ่องใสที่ปฏิญาณตนว่าไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากอัลลอฮ์ ﷻ และมุญาฮิด และอัลหะลัน และคนอื่นๆ กล่าวว่าหัวใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส หมายถึงการไม่ทำชริก และ สะฮีด เป็น มุสยิบ กล่าว หัวใจที่บริสุทธิ์ผ่องใส คือหัวใจที่ถูกต้อง หมายถึงหัวใจที่เป็นมุอ์มิน เนื่องจากหัวใจของกาฟิร และมุนาฟิกนั้นป่วย

อัลลอฮ์ ﷻ ดำรัสว่า

﴿فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ﴾ سورة البقرة، بعض من الآية : 10

ความว่า “ในหัวใจของพวกเขาป่วย” (สุเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ ส่วหนึ่งของอายะฮ์ 10)

อะบู อุสมาน อันนัยซาบรีญ์ กล่าวว่า หัวใจที่บริสุทธิ์ปลอดภัยจากการทำบิดอะฮ์สงบใจต่ออัลสุนนะฮ์ (Ibn Kathīr, 2002 : 3/319).

2. ด้านความคิด หนังสือป้อนาว์รบกียะฮ์ฮาดียฺให้ข้อคิดหลายอย่างสำหรับมุสลิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความคิดที่ก้าวไปสู่การเป็นมุสลิม รู้จักพระเจ้าผู้สร้าง ตัวอย่างเช่น การกล่าว " ('Abd al-Qādir, 1959) بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ " ความว่า "ด้วยพระนามแห่งอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงเมตตาปราณี" การกล่าวเช่นนี้มีนัยยะที่สำคัญคือก่อนอื่นข้าขอบอกว่าทั้งหมดที่จะมีต่อไปหลังจากคำกล่าวนี้ได้มาจากข้าเองแต่มาจากความยินยอมของอัลลอฮ์ ﷻ ผู้ทรงเมตตาปราณี การกล่าว " بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ " หลังจากนั้นไปผู้วิจัยขอใช้เป็นการกล่าว บัสมะละฮ์

หลังจากการกล่าวบัสมะละฮ์แล้วได้กล่าวสรรเสริญอัลลอฮ์ ﷻ และการประสาทพรและความสันติ แต่ท่านเราะฮ์ลุลลอฮ์ ﷻ ('Abd al-Qādir, 1959) และผู้แต่งได้ลงนามและให้ฉายานามตนเองว่า "حويدم" ('Abd al-Qādir, 1959) เป็นภาษาอาหรับ แปลว่า "ทาสที่ต่ำที่สุด" รวมข้อคิดจากที่กล่าวข้างต้นได้ว่าเราจะต้องเป็นมุสลิมขณะเดียวกันเราจะต้องเป็นบ่าวของอัลลอฮ์ ﷻ เท่านั้น

3. ด้านการปฏิบัติ จากการที่ท่านซัยคุ อัลคูลกอเดรฺ เป็น อับดุลมุฏฏะฮ์ ได้เรียบเรียงหนังสือดังที่ได้อธิบายในหัวข้อวิธีการเรียบเรียงหนังสือที่ได้กล่าวแล้วข้างต้นนั้น ทำให้ถ่ายทอดผู้อ่านที่จะนำไปปฏิบัติอย่างแท้จริง เช่น ท่านเริ่มต้นด้วยการอธิบายถึงอวัยวะทั้งเจ็ดก่อน แล้วต่อด้วยเรื่องของหัวใจจบด้วยเรื่องมารยาทที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ

แนวทางการแต่งหนังสือของท่านนี้สามารถเป็นโครงสร้างสำหรับผู้ที่จะเป็นนักวิชาการและแต่งหนังสือหรือเขียนบทความได้เป็นอย่างดีเพียงแต่เพิ่มการอธิบายอัลกุรอานและอธิบายอัลชะดีษและการอ้างอิงหนังสือหรือเอกสารอื่นๆเท่านั้นก็สมบูรณ์ วัลลอฮุอะอ์ลัม

หนังสือที่เป็นเอกสารวิจัย

ผู้แต่งได้อ้างอิงอัลกุรอานและอัลชะดีษ ในส่วนของอัลกุรอานมิได้มีการอธิบายอัลกุรอานแต่อย่างใด ตัวอย่างเช่น

مك تيف، اغكوت برتوتور اي دغن كجهاتن يغ كلوار درفدث دان فرمان الله تعالى: ﴿وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَرُونَ أَنْ يَشْهَدَ عَلَيْكُمْ سَمْعُكُمْ وَلَا أَبْصَارُكُمْ وَلَا جُلُودُكُمْ وَلَكِنْ ظَنَنْتُمْ أَنَّ اللَّهَ لَا يَعْلَمُ كَثِيرًا مِمَّا تَعْمَلُونَ﴾ ارتين : دان تباد ادا كامو دهولو ددالم دنيا برسبوبي فدا كتتيك مغرجاكن كجهاتن درفد ميقسيكن اتس كامو اوله سكل تليغا كامو دان سكل مات كامو دان سكل كوليت كامو

จากตัวอย่างข้างต้นท่านมิได้ยกการอธิบายของอุละมาฮ์ตัฟสิร์แต่อย่างใด ส่วน อัลฮะดีษไม่มีการอธิบายฮะดีษ ตัวอย่างเช่น

دان سدا نبى صلى الله عليه وسلم : (إن النظر إلى محاسن المرأة سهم مسموم من سهام إبليس فمن تركها أذقه الله تعالى طعم عبادة تسره) ارتين : بهوسن مندغ كغد تمفت يغ ايلوق درفد توبه فرمفوان ايت سفرة انق فانه يغبراجون درفد سكل انق فانه ابليس (فدا ساغت سكرامينا ساكن) مك بارغسياف منيغكل كندي كران تاكوت اكن الله تعالى نسچاي مفراساكندي اوله الله تعالى اكن كسدافن عمل عبادة يغ ميو كاكن اي اكندي (‘Abd al-Qādir, 1959)

จากตัวอย่างข้างต้นมิได้อธิบายฮะดีษของอุละมาฮ์ฮะดีษแต่อย่างใด และมีฮะดีษบางฮะดีษซึ่งถือว่าเป็นส่วนน้อยที่ไม่ได้ระบุผู้บันทึกฮะดีษ ตัวอย่างเช่น

سدا رسول الله صلى الله عليه وسلم : من ترك المراء وهو محق بني له بيت في أعلى الجنة ومن تركه وهو مبطل بني له بيت في روض الجنة ارتين بارغسياف منيغكلكن اي اكن برننه ۲ فد كتتيك اي يغ سينر نسچاي دفربوات باكين رومه فدا ستيجكي ۲ شرك دان بارغسياف منيغكلكن اكندي فدا كتتيك اي يغ ساله نسچاي دفربوات باكين رومه فد كليليغ شرك (‘Abd al-Qādir, 1959)

จากตัวอย่างข้างต้นมิได้ระบุที่มาของฮะดีษแต่อย่างใด

อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบประเด็นที่ควรอภิปรายดังนี้คือ

1. การศึกษา ชัยคุได้เริ่มการศึกษาพื้นฐานในหมู่บ้านของตนเองก่อนที่จะไปศึกษาในต่างประเทศ โดยไปศึกษาที่ กือเตาะ ประเทศมาเลเซีย หลังจากนั้นได้ไปศึกษาต่อที่มักกะฮ์ ประเทศซาอุดีอาระเบียจนแตกฉาน และได้รับอนุญาตให้เป็นผู้สอนในมัสญิด อัลฮะรออม

การศึกษาของชัยคุที่เริ่มต้นจากหมู่บ้านของตนเองเป็นการวางพื้นฐานความรู้ เพื่อที่จะทำการการศึกษาต่อต่างประเทศ การศึกษาต่อในต่างประเทศจะทำให้ได้ทั้งความรู้และประสบการณ์ การลำดับการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของอุละมาฮ์สมัยก่อน ทั้งชาวอาหรับ มิใช่อาหรับ รวมถึงอุละมาฮ์มลายู เช่น อีมาอ์ซซาฟีอี อีมาอ์อัลบูคอรี และชัยคุดาอุดอัลฟาฏอนี เป็นต้น

2. การจัดรูปแบบการนิพนธ์ ชัยคุได้เริ่มต้นจากง่ายไปหายากซึ่งเป็นหลักการลำดับอย่างหนึ่งโดยเอาความยากง่ายเป็นเงื่อนไข คือเริ่มต้นที่หนึ่ง ด้วยเรื่องอวัยวะทั้งเจ็ดคือ (ตา หู ลิ้น ท้อง อวัยวะเพศ มือ และเท้า) ให้อยู่ในกรอบแห่งอิสลาม ก็ตามที่สองคือ ให้อะวังหัวใจมิให้สกปรก (การมักมากในการพูด ความโกรธ อิจฉาริษยา ตระหนี่และรักทรัพย์สมบัติ รักความหยิ่งยโส รักนุญา ถือตนเองเหนือผู้อื่น คิดว่าตนเอง

เป็นเลิศ และรียาห์) ก็ตามที่สามารถทำให้หัวใจสะอาดโดยให้ปฏิบัติมารยาทอันดีงาม (เตาบะฮฺ เคาฟิ ซิสฺดู เคาะบ์รุ ชุกรุ อิดลาศ ตะวักกุล การจำนตนเองต่อการกำหนดของอัลลอฮ์ ﷻ รักอัลลอฮ์ ﷻ และการสำนึกในความตาย) ในแต่ละเรื่องย่อได้อธิบายพร้อมๆ กับยกตัวอย่างอัลกุรอานและอัลฮะดีษประกอบไปด้วย เพียงแต่ไม่ได้ระบุการอธิบายของอุละมาฮ์ทั้งอุละมาฮ์ ตัฟสีร์ และอุละมาฮ์ฮะดีษ มาประกอบในหนังสือเท่านั้น ผู้วิจัยมีความเห็นว่าการไม่ได้ระบุการอธิบายของ อุละมาฮ์นี้ ดูเสมือนว่าหนังสือของท่านต้องการให้ผู้รู้หลังจากท่านได้ทำการศึกษาการอธิบายของอุละมาฮ์ก่อนที่จะนำไปทำการสอนให้ผู้เรียนต่อไป และต้องการให้ผู้เรียนมีความร่วมมือในการจัดบันทึกในขณะที่ผู้สอนทำการสอนไปพร้อมๆ กัน

การใช้หลักการง่ายไปหายาก และการเรียบเรียงที่เป็นระบบนี้ สอดคล้องกับการแต่งหนังสือของอุละมาฮ์อื่นๆ เช่น อีมีอัมอัลชชาฟีอีฮ์ อีมีอัมอัลฆอซาลีฮ์ ชัยค.ดาอูดอัลฟาฏอนียฺ เป็นต้น จึงทำให้มีผู้นิยมหนังสือของชัยคุมาทำการเรียนการสอนโดยเฉพาะในชาวมลายู

ข้อเสนอแนะ

จากรูปแบบการแต่งหนังสือของชัยคุ สามารถเป็นตัวอย่างแก่ผู้ที่จะเป็นอุละมาฮ์และต้องการแต่งหนังสือสามารถ สามารถนำรูปแบบของชัยคุเพื่อเป็นตัวอย่าง และปรับปรุงในส่วนที่เป็นการอธิบายอัลกุรอานและอัลฮะดีษ

บรรณานุกรม

- สมาคมนักเรียนเก่าอาหรับ. 1419. **พระมหาคัมภีร์ อัล-กุรอาน พร้อมคำแปลเป็นภาษาไทย**. ซาอูดีอารเบีย : ศูนย์กษัตริย์ฟะฮัด เพื่อการพิมพ์อัล-กุรอาน แห่งนครมะดีนะฮ์.
- al-Ghazāliyy. 2003-1424. **al-Arba'īn fī Uṣūl al-Dīn**. (الأربعين في أصول الدين). Dimash : Dār al-Qalam.
- al-Ṭabariyy, Muḥammad bin Jarīr. 2000 – 1420. **Jāmi' al-Bayān fī ṭawīl al-Qurān** (جامع البيان في تأويل القرآن) Aḥmad Muḥammad Shākir. s.l. : Muṣassat al-risālah.
- 'Abd al-Qādir bin 'Abdulmuṭṭalib al-Madīliyy. 1959-1378. **Penawar bagi hati** (فناور باكي هاتي). Miṣr: al-Anwār
- Ibn Kathīr, Abū al-Fidā', Ismā'īl bin Kathīr. 2002-1422. **Tafsīr al-Qur'ān al-'Azīm**. (تفسير القرآن العظيم). Bairūt : al-Dār al-Namūdhajiyah.
- Ramli Awang. 2008. **Syeikh Abdul Qadir al-Mandili**. Johor Bahru : Darul Ta'zim.